

Un taller tèxtil d'època romana a la vil·la dels Antigons

Per MARTA PREVOSTI

Fotografies i il·lustracions: © MARTA PREVOSTI

Introducció

1 PREVOSTI 2011.

2 JÁRREGA i PREVOSTI 2011.

3 VALENZUELA 2010.

4 JÁRREGA i PREVOSTI 2013.

5 Agraïm al Sr. Jaume Massó i Carballido, director del Museu Arqueològic Salvador Vilaseca de Reus, totes les facilitats que hem tingut per estudiar els materials.

La vil·la romana dels Antigons, a Reus, va ser una de les explotacions agràries més riques i importants del territori de la ciutat de *Tarraco*. Va viure entre el segle II aC i el VII dC, i en època altimperial s'hi va construir una residència per al propietari que hem de considerar un veritable palau de camp. Ho corroboren les troballes de les restes d'un nimfeu (una font monumental), termes, escultures, aplacats de marbre i mosaics, tot plegat molt malmès, ja que el jaciment ha sofert repetides agressions. Tot i que es coneix des de 1849, va patir serioses destruccions en els anys 50 del segle XX, però especialment, entre 1977 i 1979, les obres d'implantació d'una fàbrica de pinsos al seu damunt van provocar-ne l'arrasament gairebé total.

Com sol passar a les vil·les més riques del món rural romà provincial, l'estudi aprofundit del jaciment revela les claus de l'esplendor de l'establiment. Als Antigons s'han detectat múltiples **activitats econòmiques** d'importància notable¹. En primer lloc, s'hi han localitzat quatre forns de producció ceràmica, d'una terrisseria que fabricava especialment àmfores per envasar vi². Això indica indirectament que l'agricultura de la vil·la incloïa la vinya, per bé que també s'han trobat restes del celler. S'han trobat indicis de l'activitat d'una ferreria. El conjunt d'ossos recuperats a l'excavació va permetre estudiar una important **activitat pecuària**, centrada especialment en els ramats de bous³. Les restes d'os treballat han permès també estudiar l'activitat tèxtil d'un taller d'importància notable. I el nom *Statutus* escrit repetidament sobre atuells ceràmics ha permès relacionar hipotèticament el propietari amb el ric joier de Tarraco *Iulius Statutus*, actiu en el segle III, que apareix a l'epigrafia.⁴

Les eines tèxtils

Entre el material procedent d'aquestes excavacions, dipositat al Museu Salvador Vilaseca de Reus⁵, es compten abundants eines fetes d'os: 443 punxons de teixir (**fig. 1, 2 i 3**), 82 agulles de cosir (fig. 4, 5 i 6), 29 agulles fines sense cabota (fig. 7), 87 agulles amb cabota (**fig. 8, 9 i 10**), nou fusos de filar (fig. 11, 12 i 13) i una espàtula (fig. 14), a més de molts fragments trencats i difícils de classificar. També s'hi ha de sumar eines de bronze: dos fusos (fig. 15), una filosa d'anell (fig. 12) i una de vidre i múltiples agulles de cosir (fig. 5), així com peces ceràmiques: 5 fusaioles (fig. 16) i 15 *pondera* (fig. 17).

Els punxons i les agulles es donen doncs en les quantitats més altes i han de significar una indústria. Els punxons fan unes llargades que oscil·len entre els 113 i els 55 mm. Presenten un cap ample, una punta afilada i unes proporcions robustes. Excepte en 4 exemplars de secció ovalada, la resta presenten la tija de

Figura 4. Agulles de cosir, fetes d'os.

Figura 5. Agulles de cosir, una feta d'os i l'altra de bronze.

Figure 6. Agulla de cosir, feta d'os, amb els forats per passar el fil desplaçats cap el centre.

6 Així per exemple AGUADO et al. (2007) sota l'epígraf general d'*acus crinalis* dona una pila de possibilitats d'ús a les agulles amb cabota, per bé que no esmenta la possibilitat que servissin com punxons ni pel treball del cuir ni per al teixit de roba. BÉAL (1983), la monografia de referència que fan servir la majoria d'arqueòlegs per classificar els estris d'os, classifica els punxons de cap pla, secció circular i perfil cònic dins del tipus XX, 2, i els de cap piramidal, secció circular i perfil cònic dins del tipus A XX, 3, com agulles per subjectar el cabell o els vestits. BÉAL (1983, 37) també classifica alguns exemplars similars, de cap pla (340), un de cabota rodona (341) i un tercer amb el cos motllurat (342), de diàmetre relativament gruixut, com punxons, dins del tipus XVI, dels què diu que hom pensa generalment que servien per treballar el cuir. En dona alguns paral·lels trobats en context de treball de cuir i de tintoreria. Al nostre parer, tant aquests com molts del tipus XX, 2 i 3 més aviat haurien de ser interpretats com punxons tèxtils, sense descartar l'ús per treballar el cuir.

7 OVIDI, Met. VI, 55 ss.; OVIDI, Fasti, III, 819; SILI ITALIC, XIV, 656.

8 Les eines característiques per a l'àrea britànica preromana que descriu Wild, de fet s'adapten força a la idea dels punxons que es troben als Antigons, amb un extrem tallat de forma diagonal per obtenir una punxa, que és la que es feia passar entre els fils de l'ordit per prémer la trama cap amunt, mentre que l'altre extrem era ample. «The pin beaters (famous as 'bone gouges') are cut from the tibia or metatarsal of the sheep or goat; the shaft is cut diagonally to give a point and

secció circular i de diàmetre decreixent d'una extremitat a l'altra, amb un perfil longitudinal cònic, o bé afusat. Tots ells semblen tenir una finalitat similar. Molts autors classifiquen peces similars a les presents com agulles de cabell, anomenades en llatí *acus crinalis*, i difícilment com punxons de teixir⁶. Creiem però que resulten massa curts per aquesta fi i s'han d'interpretar, en la seva majoria, com punxons d'un taller tèxtil, destinats al treball de telers verticals de peses o bé als telers verticals de doble travesser per desfer nusos, per ordenar els fils de l'ordit quan s'atapeïen i es desordenaven, per fer-los passar entre els fils de l'ordit i prémer el fil de la trama cap amunt o cap avall, i fins i tot poden haver servit com a bitlles (*canilles*) pels fils de colors dels dibuixos tèxtils, en qualsevol tipus de teler.

Wild (1970, 65-67) descriu les eines per batanar cap amunt, que requereix el teler vertical de peses, que consisteixen en una sèrie d'eines d'os classificades com a instruments tèxtils a partir de les troballes de l'arqueologia britànica i escandinava i de paral·lelismes etnogràfics. Es tracta de bobines, punxons i pintes de teixidor. Descriu els punxons (*pin-beaters* o *bone gouges*) de característiques semblants als dels Antigons. D'uns 10 cm de llargada, es tallen a partir d'ossos, de forma diagonal per donar una punxa, o bé dues puntes, una a cada extrem, afinades, i tota la peça és polida i de secció rodona. Segons Wild, els teixidors inserien aquest punxó entre els fils de l'ordit, enlloc de fer-ho amb els dits, per anar empenyent amunt la trama. També l'usaven per arreglar els fils de l'ordit quan es desplaçaven. Es podia usar empenyent la trama solta directament dins de l'ordit, picant de forma frontal, o bé passant la punta suaument al llarg de l'ordit com si es tractés de les cordes d'un instrument musical. Wild pensa que els punxons de teixidor podrien ser els *radius* a què fan referència les fonts llatines⁷, i per tant sovint també podrien haver estat fets de fusta, així com també creu que es tracta del mateix instrument que usaven com a canilles (*broche*) els teixidors de tapissos.

Es tractaria doncs del *radius* o el *pin beater*, o *Schlagnadel* (Wild 1970, 65-67) *for beating-up*, per prémer el fil de la trama d'un teler vertical⁸. També els descriuen Hoffmann (1964) o Cizuk i Hammarlund (2008, 122 i 124). Moutinho *et al.* (1979, 53-54, núm. 181 a 190) també descriuen els *separadores*, com d'una llargada al voltant de 100 mm, ben polits, de secció oval o gairebé circular, acabats en punxa, i amb la funció de compactar el fil de la trama un cop passat dins de l'ordit, així com de desfer els nusos del fil de la trama. Pensem que es tracta de la mateixa eina, en aquest cas identificat a partir de l'etnografia portuguesa.

Probablement entre les agulles amb cabota trobades als Antigons, les més gruixudes també devien servir com punxons tèxtils i no estaven pas destinades a fer d'agulles del cabell. Les més fines, llargues i estilitzades, en canvi, devien

Figure 7. Agulla fina, feta d'os.

the butt-end may be roughly trimmed. The point would be inserted instead of the finger directly through the warp to push up the loose weft.»
 Però també existeix l'eina equivalent en el període romà. «A more sophisticated version of the same tool is found after Roman conquest (table K). Both Romans and Saxons were familiar with it. Shaped like a cigar, about 10 cm. long, it is sharp at both ends, polished and round in section (fig. 16). In Scandinavia an identical object was used for pushing home the weft and rearranging the warp-threads when they became displaced. It was thrust directly into the warp from the front beneath the loose weft or drawn lightly across the face of the warp, as if the latter were the strings of a musical instrument.» (WILD 1970, 66)

Figure 11. Fus fet d'os.

Figure 12. Agulla de filosa d'anell de bronze i dos fusos d'os.

Figure 13. Fus fet de banya de cérvol.

Figure 14. Espàtula d'os.

Figure 15. Possibles fusos de bronze.

servir pel cabell, però segurament també per altres usos, entre els quals podria haver-hi aplicacions en el procés tèxtil. No cal dir que les agulles més fines i les agulles de cosir també devien tenir el seu paper en el taller. Les agulles d'os amb forat per passar el fil sovint presenten la part del forat força ampla, cosa que no resultaria funcional per cosir. Pensem que podria ser que s'usessin en el procés de teixir, per preparar l'ordit i el primer tram de teixit dels telers verticals, així com per acabar les peces teixides, per arreglar defectes. Però sabem que encara s'usen agulles similars, en fusta, per fer un tipus de teixit que data d'època medieval i que encara es fa a la península Escandinava, consistent en una xarxa sense nusos anomenada Nalbinding, de la qual es teixeixen mitjons, guants, gorres i bufandes sense costures i amb un acabat molt polit.

Tot plegat no són sinó una mostra del total d'eines tèxtils que hi havia al taller, ja que, com hem dit més amunt, aquest tipus d'instruments es feien molt sovint en fusta. Com que la fusta no es conserva després de pocs segles, aquestes eines han desaparegut, de la mateixa manera que tampoc han quedat traces dels telers. Així doncs, aquestes humils eines fetes d'os, els punxons i agulles amb què s'ajudaven els teixidors i els sastres en la seva feina, són de gran valor per identificar l'activitat tèxtil d'època romana. I dissortadament, la majoria d'arqueòlegs no les identifiquen bé.

Figure 16. Fusaioles de ceràmica.

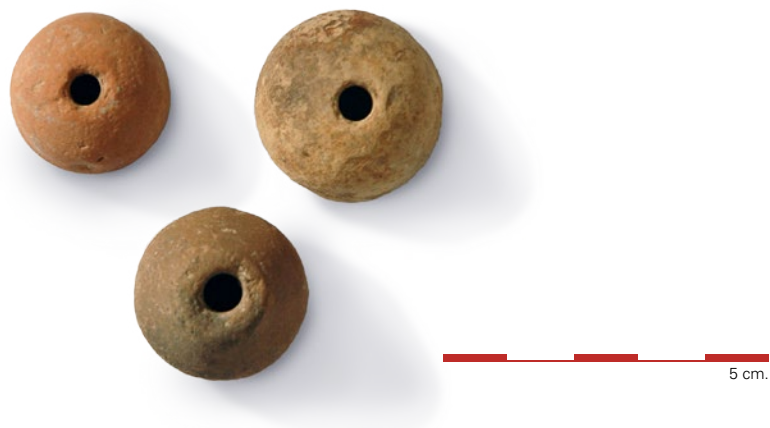

Figure 17. Pes de teler de ceràmica, amb marca.

Els telers

9 Per exemple un lekitos àtic del pintor Amasis del 550-530 aC, del Metropolitan Museum of Art. Vegeu també la fig. 26, de CLELAND *et al.* 2007, 117.

10 Citat per HUMPHEREY et alii 1998, 364: The most essential equipment for use on a daily basis has already been discussed. In a few words one can pull together the rest of those items that pertain to the women's quarters: woven baskets and baskets with narrow bottoms and the smaller types of both, the *onos* upon which they spin and the *epinetron*, and the spindle and the circular whorls, the skeins of yarn, the weaver's shuttle and the comb of the loom; and the upright loom as well as the side beams of the loom; and the weaver's rod [to attach the alternate threads of the warp] and the beam along with the vertical beams of the loom [between which the web hangs down] and the long beams of the loom [between which the web is stretched]; and the stone weights [for the warp threads] and the loom weights, and the flat blade [to strike the woof threads home].

A l'època romana, hom usava bàsicament dos tipus de telers: el teler vertical de peses (fig. 18) i el teler vertical de doble travesser (fig. 19). El primer tipus era ja conegut a la cultura ibèrica i a la grega. Apareix en els dibuixos d'alguns vasos grecs⁹. L'ordit es tensava amb pesos, que penjaven verticalment, lligats a l'extrem dels grups de fils. A mig teler hi havia un lliç, subjectat amb un pal travesser. El teler podia ser molt ample, per donar teles grans, sense haver-les d'empalmar. De fet, els vestits romans usaven poca sastreria, ja que el vestit sortia a punt del teler. El teixidor treballava dret, caminant d'un extrem a l'altre, passant la trama per petits grups de fils d'ordit i prement-la cap amunt. En aquest gest s'usava el punxó de teixidor (*pin beater*), a més de la pinta i l'espasa. La tela s'anava enrotllant al travesser superior.

El teler vertical de doble travesser va ser un avenç d'època romana. Essencialment, en aquest nou instrument, l'ordit es tensava entre dos travessers de fusta. Aquest sistema permetia al teixidor estar assegut davant la tela, que començava per la part inferior, al revés que en el teler anterior, i que per tant s'anava enrotllant al travesser inferior. Els lliços s'hi introduïen un cop estava muntat l'ordit, amb cordills que els lligaven (Ciszuk i Hammarlund 2008, 124-125). També s'hi usava el punxó de teixidor (*pin beater*).

Wild (1970, 71-72) explica que s'han pogut conèixer detalls tècnics dels telers verticals de doble travesser a través de la tapisseria copta. En el treball d'introduir la trama de colors per fer els dibuixos decoratius, el teixidor separa els fils de l'ordit amb els dits, per obrir la calada i fer-hi passar la trama, de vegades seleccionant alguns fils de l'ordit. Tot seguit, prem la trama amb la punta de la canilla, el *radius*, que usa com un *pin-beater*, és a dir com un punxó de teixidor. És a dir, en els telers verticals de doble travesser, tot i que en la part llisa del tapís o de la tela es premés o piquéés la trama amb una pinta, en els dibuixos es premia la trama amb el punxó de teixidor o *pin-beater*.

Sèneca (*Lletra* 90. 20), a la meitat del segle I, considera que un teler vertical de doble travesser és un instrument més sofisticat (*subtilus genus*) que un teler vertical de pesos. Abans del canvi d'era sabem que ja es coneixia a Itàlia i encara abans es coneixia a Egipte i Escandinàvia. Segons Wild (1970, 67), els

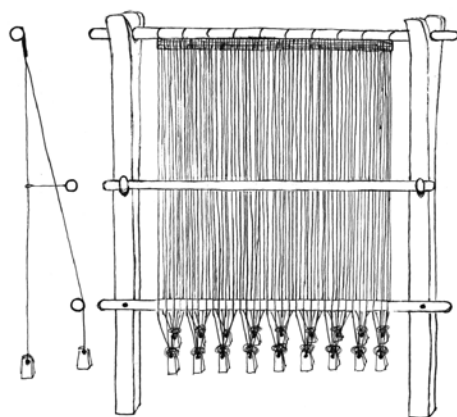

Fig. 18. Teler vertical de peses.

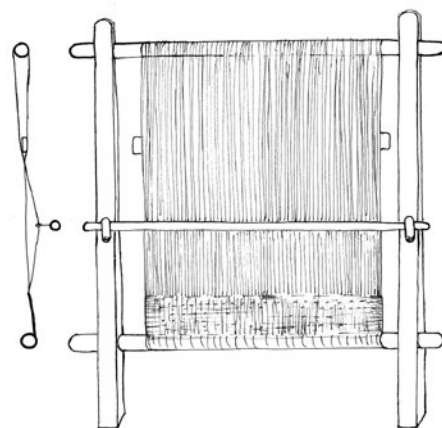

Fig. 19. Teler vertical de doble travesser.

Il·lustracions: © Marta Prevosti.

11 WILD (1970, 75-76), en descriure els telers horitzontals romans, explica l'exemplar que es va trobar a *Herculaneum* in situ (MAIURI 1958, 463, fig. 420), que tenia quatre pesos de teler als extrems, que se suposa que tensaven l'ordit, penjats dels quatre cantons del teler. Ara bé, estava tan cremat que l'autor pensa que no es pot entendre el seu funcionament i no es pot prendre com a demostració de res.

12 ALFARO 1984, 53-55; GLEVA 2004.

13 La producció de lli estava molt estesa en el món preromà, com estudia GLEVA (2004).

14 GLEVA 2004.

telers verticals de peses van donar pas ràpidament als de doble travesser. Això no obstant, en el segle II, Pollux (*Lexicon* 10.124-125)¹⁰, encara descriu amb normalitat els telers verticals amb pesos. Per tant, de les fonts clàssiques sembla que cal deduir que devien coexistir durant força temps.

Existeixen molt pocs testimonis del teler horitzontal romà¹¹. Així doncs, l'estudi s'ha hagut de fer de forma indirecta, és a dir, a través d'una dotzena de domasos de seda que s'han recuperat de tombes i reliquiariis d'època romana tardana. Sembla que el teler horitzontal amb dos (i més tard més) grups de lliços ja existia abans de la fi del segle III, tot i que és més habitual en els segles IV i V. Sabem que funcionava a l'est del Mediterrani, a la zona de Síria i Turquia, on arribava la seda procedent de la Xina. Però s'han trobat alguns domasos a l'Imperi occidental, de manera que podria ser que la tecnologia més desenvolupada dels telers s'hagués introduït també a ponent de l'Imperi. (Wild 1987)

Així doncs, al taller tèxtil dels Antigons, que es data per context arqueològic en el segle III, podria ser que ja s'hi comptessin telers horitzontals, per bé que el més probable és que s'hi treballés amb telers verticals.

La Hispania Tarraconense tenia uns importants precedents en la fabricació de lli, en època ibèrica, com es desprèn de les fonts clàssiques¹². Ja Polibi (*Hist.* 3.14.4) i Livi (22.46.6) expliquen que els ibers que anaven a les tropes d'Aníbal vestien túniques curtes de lli. Estrabó (3.4.9) fa referència a *linourghia* importants a *Emporium*. Es tracta de les instal·lacions artesanals on es feia el procés de fabricació del lli a partir de la planta (*linum usitatissimum*). Arqueològicament podem trobar-ne indicis en les basses on es deixava podrir la planta, que es poden identificar a través d'analítiques.

En època romana, aquesta tradició es devia seguir practicant i millorant, ja que Plini (*Nat.* 19.10) descriu el lli que es feia a Tarragona com el de mes blancor i finor de l'Imperi. Plini (*Nat.* 19.10) escriu: «La *Hispania citerior* te també un lli d'extraordinària blancor, gràcies sobre tot a les aigües del torrent que banya *Tarraco*, en les que l'abrillanten. Així mateix s'ha d'admirar la subtilesa dels teixits de gasa que allí es troben». D'aquest text es dedueix que al llarg del Francolí hi havia d'haver prats de blanqueig de teles, a més d'una indústria tèxtil que segurament tenia una importància notable. Els telers on es fabricaven aquests productes podien ser telers verticals de doble travesser, i no era pas necessari que fossin horitzontals ja que els lligaments que requereixen les teles de lli referides són senzills.

Justament la vil·la dels Antigons es troba a la zona que esmenta Plini. La inscripció *RIT 9* (Alföldy 1975; Panosa 2009), és d'època republicana tardana i bilingüe, ibèrica i llatina, i sembla fer referència a una dona indígena romanitzada, d'ofici teixidora de lli o comerciant de lli, atribuït que segurament també és el seu gentilici: *FVLVIA.LINTEARIA*.

Es tracta d'un testimoni més de la indústria de lli que devia florir al territori de *Tarraco*, i és possible que aquesta activitat derivés ja en l'època republicana d'una important tradició indígena¹³, i que pervisqués i florís en l'etapa altimperial, com es dedueix de Plini el Vell. Com es dedueix de les fonts clàssiques¹⁴, aquesta tela s'utilitzava no solament per a la indumentària i la roba de la casa, sinó també per fer les veles dels vaixells, el velamen dels edificis d'espectacles, i altres usos menors, com filtres d'aliments, ús mèdic, etc.

15 MAIK 2004.
 16 WILD 1970, 2003;
 CARDON 1999, 2003;
 BORGARD i PUYBARET
 2004.

La producció de cànem i especialment la de la llana també compta amb una llarga llista de citacions de les fonts clàssiques, entre les que destaca la informació que en donen Cató, Varró i Columel·la. Sabem que en època romana es va fer una llana d'altíssima qualitat, de vegades no igualada per la millor llana merina de la producció actual australiana i neozelandesa¹⁵. En el procés d'elaboració de la llana¹⁶ sembla que a l'antiguitat la pràctica més comuna va ser de tintar la llana en floca. Es teixia també en telers verticals com els descrits i amb les mateixes eines. Per tant, aquestes tant poden indicar la producció de lli com de llana, o el cànem, o diverses fibres. Tot plegat, com hem raonat, en telers verticals, dins d'una indústria manufacturera que devia produir per vendre i que devia constituir un dels puntals econòmics de la vil·la. ●

BIBLIOGRAFIA

- AGUADO, María; BANGO, C.; JIMÉNEZ, Ofelia 2007: "El hueso trabajado del yacimiento del «Cerro de Álvar-Fañez» (Huete, Cuenca)", *Caesaraugusta* 78, 495-510, Zaragoza, 2007.
- ALFARO, Carmen, *Tejido y cestería en la Península Ibérica. Historia de su técnica e industrias desde la Prehistoria hasta la romanización*, CSIC, Madrid, 1975.
- ALFÖLDY, Geza, *Die Römische Inschriften von Tarraco*, Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Madrid, Berlin, 1975.
- BEAL, Jean-Claude, *Catalogue des objets de tabletterie du musée de la civilisation gallo-romaine de Lyon*, Centre d'études romaines et gallo-romaines de l'Université de Jean Moulin Lyon III, nouvelle série 1, Lyon, 1983.
- BORGARD, Philippe; PUYBARET, Marie-Pierre, "Le travail de la laine au début de l'Empire: l'apport du modèle pompéien. Quels artisans? Quels équipements? Quelles techniques?", ALFARO, Carmen; WILD, John Peter; COSTA, Benjamí, *Purpureae Vestes. Textiles y tintes del Mediterráneo en época romana*, 47-59, Universitat de València, València, 2004.
- CARDON, Dominique, *La Draperie au Moyen Age. Essor d'une grande industrie européenne*, CNRS Editions, Paris, 1999.
- CARDON, Dominique, « Archéologie des textiles : méthodes, acquis, perspectives », CARDON, Dominique ; FEUGÈRE, Michel, *Archéologie des textiles des origines au Ve siècle*, 5-14, Ed. Monique Mergoïl, Montagnac, 2000.
- CARDON, Dominique, *Le Monde des Teintures naturelles*, Ed. Belin, Paris, 2003.
- CISZUK, Martin; HAMMARLUND, Lena, "Roman looms. A study of craftsmanship and technology in the Mons Claudianus Textile Project", ALFARO, Carmen; KARALI, L. (Eds.), *Vestidos, textiles y tintes. Estudios sobre la producción de bienes de consumo en la Antigüedad, Purpureae Vestes II*, 119-133, Universitat de València, València, 2008.
- CLELAND, Liza; DAVIES, Glenys; LLEWELLYN-JONES, Lloyd, *Greek and Roman Dress from A to Z*, Ed. Roudledge, London and New York, 2007.
- GLEVA, M., "Linen Production in Pre-Roman and Roman Italy", ALFARO, Carmen; WILD, John Peter; COSTA, Benjamí, *Purpureae Vestes. Textiles y tintes del Mediterráneo en época romana*, 29-38, Universitat de València, València, 2004.
- HOFFMANN, Marta, *The Warp-weighted Loom*, Studia Norvegica 14, Universitetsforlaget, Oslo, 1964.
- HUMPHREY, John William; OLESON, John Peter; SHERWOOD, Andrew N., *Greek and Roman Technology: A Sourcebook*, Ed. Routledge, London; New York, 1998.
- JÁRREGA, Ramon; PREVOSTI, Marta, "Figlinae tarraconenses. La producció ceràmica a l'ager Tarraconensis", dins PREVOSTI, Marta; GUITART, Josep (Eds.) *Ager Tarraconensis 2. El poblament / The population*, Documenta 16, 455-489, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2011.
- JÁRREGA, Ramon; PREVOSTI, Marta, (Eds.) *Ager Tarraconensis 4. Els Antigons, una vil·la senyorial al Camp de Tarragona / Els Antigons, a High Status Villa in the Camp de Tarragona*, Documenta 16, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2013.
- MAIK, J. "Sheep wools in the textiles of the Wielkark Culture", ALFARO, Carmen; WILD, John Peter; COSTA, Benjamí, *Purpureae Vestes. Textiles y tintes del Mediterráneo en época romana*, 39-46, Universitat de València, València, 2004.

- MAIURI, Amedeo, *Ercolano. I nuovi scavi*, I, Istituto Poligrafico dello Stato, Libreria della Stato, Roma, 1958.
- MOUTINHO, Adilia; ALARCAO, Jorge; PONTE, Salette da, « Trouvailles diverses », Fouilles de Conimbriga VII. Trouvailles diverses, conclusions générales, 11- 203, Diffusion E. de Boccard, Paris, 1979.
- PANOSA, Maria Isabel, *De Kesse a Tarraco*, Ed. Arola, Barcelona, 2009.
- PREVOSTI, Marta, “El sistema econòmic dels establiments de l’ager *Tarraconensis*”, dins PREVOSTI, Marta; GUITART, Josep (Eds.) *Ager Tarraconensis 2. El poblament / The population*, Documenta 16, 405-454, Institut Català d’Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2011.
- VALENZUELA, Silvia, “Paisatge, alimentació i gestió de ramats als Antigons a partir de les restes de fauna (vertebrats i mol·luscos)”, PREVOSTI, Marta; GUITART, Josep (Eds.) *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural / Historical aspects and natural setting*, Documenta 16, 181-192. Institut Català d’Arqueologia Clàssica, Tarragona, 2010.
- WILD, John Peter, “Two technical terms used by Roman Tapestry Weavers”, *Philologus*, III: 151-155, 1967.
- WILD, John Peter, *Textile Manufacture in the Northern Roman Provinces*, Cambridge University Press, Cambridge, 1970.
- WILD, John Peter, “The Roman Horizontal Loom”, *American Journal of Archaeology*, 91, 3, 459-471, 1987.
- WILD, John Peter, *Textiles in Archaeology*, Shire Publications, Buckinghamshire. (edició original: 1988), 2003.